

An Analysis on the Implantation of Urban Development Plans in Iran: the case study of detailed plan of Marivan city

Asghar Tahmasabi¹ , Loghman Javid² , Mazhar Ahmadi³

1. (Corresponding Author) Department of Human Geography, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: asghar@khu.ac.ir

2. Department of Human Geography, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: loghman.javid66@gmail.com

3. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: mazharahmadi@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

7 July 2024

Received in revised form:

8 October 2024

Accepted:

2 November 2024

Available online:

18 December 2024

Keywords:

Urban development,
detailed plan,
challenges,
Q method,
Marivan city.

ABSTRACT

Understanding the obstacles affecting the implementation of detailed urban plans plays a pivotal role in sustainable urban management. The present research uses the Q-methodology approach to assess the perspectives of urban management experts and professionals on the implementation challenges of the detailed development plan in Marivan city. In doing so, the concourse on the influential factors on urban development plans was extracted from the literature, resulting in 33 final statements. Subsequently, 37 experts in urban management in Marivan city were selected, and the importance of these statements in the implementation of Marivan detailed urban plan was determined using the Q-sort table. The extracted statements were then analyzed using the KADE V1.2.0 software, employing Principal Component Analysis (PCA) and Varimax rotation. The research findings highlight three dominant perspectives on the challenges of detailed urban development plans: administrative and implementation weaknesses, financial constraints and indiscipline, and inadequate adherence to regulations and urban management laws. Despite the differences among these perspectives, all three groups emphasized centralized, top-down planning within the national planning system as a key obstacle to urban development plans.

Citation: Tahmasabi, A., Javid, L., & Ahmadi, M. (2024). An Analysis on the Implantation of Urban Development Plans in Iran: the case study of detailed plan of Marivan city. *Geographical planning of space quarterly journal*, 14 (4), 59-77.

 <http://doi.org/10.30488/gps.2024.466295.3761>

© The Author(s)

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Publisher: Golestan University Press

Extended Abstract

Introduction

In order to avoid the negative consequences of urbanization, planners and custodians turned to formulating urban development plans. In most of the cities of the world, from the second half of the 20th century onwards, comprehensive urban plans were comprehensively prepared in order to provide the basis for making appropriate changes in the cities and solve urban problems. After compiling and implementing such plans all over the world, their evaluation and monitoring were taken into consideration. By examining the feasibility of the comprehensive or detailed plan of the city, the level of effectiveness of the plan and also the reasons for non-feasibility are determined. Comprehensive plans were proposed for Iranian cities in 1966 as a completely imported version from Western countries inspired by the theories of Patrick Geddes. Considering that more than 200 cases of comprehensive plans with traditional models for different cities of the country were presented and implemented, each has not been realized for some reason. In the past five decades, the urban development process in Iran, including the border city of Marivan, has been affected by the development of comprehensive and detailed plan rules and regulations. The last detailed plan for Marivan city was prepared in 2015 to develop a plan and determine the direction of the city's development and meet its needs based on the predictions and goals of urban development over ten years. The present research seeks to identify the most important reasons for the non-fulfillment of Marivan's urban development plan from the experts' point of view.

Methodology

In terms of purpose, this research is of an applied type, and in terms of method, it is part of exploratory research, which was carried out using the descriptive-analytical method. The method of data collection was a documentary field. The statistical population was experts, elites, and activists in the field of urban management of Marivan city; 37 people were selected by purposeful sampling. The method of data analysis was

qualitative. The qualitative method used in this research was the Q method.

Results and discussion

According to the research results and experts' opinions, three general points of view can be categorized regarding the challenges and obstacles to realizing the detailed plan for Marivan city. In the first point of view (administrative and executive system challenges), the participants believe that the non-fulfillment of the city's detailed plan is due to technical weakness in implementation and decision-making inter-institutional parallelism and weak coordination of executive bodies. The experts of this group believe that over the years, the lack of proper management and management conflicts and the lack of integrated management (beneficiary and influential of the city) have been effective in the non-realization and implementation process of the detailed plan. The second point of view is defined as "financial limitation and indiscipline." It includes 14 employees and employees of executive bodies of urban management. The proposition of inability and negative financial balance of the municipality has a positive score in all three groups, which is indicated by an asterisk (**). Therefore, the proposition mentioned in the compilation of urban development plans has been identified as the most important factor in the failure of the detailed plan. Proposition 29 (weak performance of administrative bureaucracy) has obtained the lowest score (negative) in all three groups, which shows that it had the least effect on the non-realization of the detailed plan. This group of participants believes that not paying attention to the standards of the municipality's financial index will increase the burden of aggressive expenses to the municipality, and the result is also effective in the detailed plan policies and its implementation.

In the third point of view, which is called "weakness in the implementation of regulations and rules of urban management," there are six employees of the executive bodies of urban management. According to the participants of this group, Proposition Number 26 (weakness of the Commission of Article 100 in dealing with construction

violations) and Proposition Number 27 (lack of timely acquisition of public uses in the process of non-realization of urban development plans with emphasis on detailed planning) were the most important factors. The participants of this group believe that this commission has not been able to have a proper deterrent effect regarding construction violations in the past years and is caught in a vicious cycle of investigation and implementation. The general results of the investigation of the stated factors show a relatively high correlation between the weak attitude of the Article 100 Commission of Municipalities in dealing with construction violations and the lack of timely acquisition of public uses and land stock exchange.

Conclusion

The investigations of this research showed that the detailed plan of Marivan city, which was announced in 2015, has not achieved its goals, statistically and spatially, until now (2024). Based on the research question and the answer to it from the point of view of experts and activists, 33 propositions were identified. Despite the differences in the three viewpoints regarding the reasons for not realizing the detailed plan in Marivan, all three viewpoints had a common mentality. So, there was a consensus on the weakness of the consultants in preparing the plan and the lack of attention to the role of the city and centralized planning from top to bottom in the country's planning system as vital and key obstacles to the failure to realize the detailed plan in Marivan. By analyzing the results of this research and comparing them with other studies, it can be concluded that all the mentioned factors are hierarchically related.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the experts interviewed in this research for their valuable time and contributions.

تحلیلی بر اجرای طرح‌های توسعه شهری در ایران مطالعه موردی: طرح تفصیلی شهر مریوان

اصغر طهماسبی^۱ ✉، لقمان جاوید^۲ ID، مظهر احمدی^۳ ID

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Email: asghar@khu.ac.ir

۲- گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Email: loghman.javid66@gmail.com

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. Email: mazharahmadi@yahoo.com

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>بررسی عوامل و موانع تحقق‌پذیری طرح‌های شهری نقش کلیدی در ارتقای اثربخشی طرح توسعه شهری بر عهده دارد. هدف تحقیق حاضر سنجش دیدگاه‌های کارشناسان و خبرگان حوزه مدیریت شهری در خصوص چالش‌های اجرای طرح تفصیلی شهر مریوان با استفاده از روش‌شناسی کیو می‌باشد. بدین منظور ابتدا فضای گفت‌وگو عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری طرح‌های تفصیلی از گزارش‌های و مطالعه پیشین استخراج و در قالب ۳۳ گزاره نهایی دسته‌بندی گردید. سپس ۳۷ نفر از کارشناسان ادارات سطح شهر مریوان به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و میزان اهمیت گزاره‌های مذکور در تحقق‌پذیری طرح تفصیلی شهر مریوان با استفاده از جدول کیو تعیین گردید. تجزیه و تحلیل گویه‌های استخراجی با استفاده از نرم‌افزار KADE V1.2.0 با روش PCA و حداکثر چرخش واریانس انجام گرفت. بر اساس یافته‌های تحقیق ضعف ساختار اداری و اجرایی، محدودیت و بی‌انضباطی مالی و عدم اجرای دقیق مقررات و قوانین مدیریت شهری سه دیدگاه مهم و غالب عوامل عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در بین کارشناسان این مطالعه یافت شد. علیرغم تفاوت‌های موجود در سه دیدگاه مطرح‌شده هر سه گروه بر برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور به‌عنوان موانع کلیدی تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر مریوان تأکید داشتند. مبتنی بر یافته‌های تحقیق بهره‌گیری از رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی و تقویت سازوکارهای نظارتی- مالی در طرح‌های توسعه شهری قابل پیشنهاد می‌باشد.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۰۶</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۲</p> <p>تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۹/۲۸</p> <p>واژگان کلیدی: توسعه شهری، طرح تفصیلی، چالش‌ها، روش کیو، شهر مریوان.</p>

استناد: طهماسبی، اصغر؛ جاوید، لقمان و احمدی، مظهر. (۱۴۰۳). تحلیلی بر اجرای طرح‌های توسعه شهری در ایران مطالعه موردی: طرح تفصیلی شهر مریوان. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۱۴ (۴)، ۷۷-۵۹.

<http://doi.org/10.30488/gps.2024.466295.3761>

مقدمه

شهرنشینی در دنیای مدرن با سرعت بی‌سابقه‌ای در طول قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم اتفاق افتاد. بسیاری از کشورهای درحال توسعه در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین رشد سریع‌تری را در شهرنشینی در اواخر قرن بیستم تجربه کردند (Gavsker, 2023: 2). با افزایش نرخ آن از ۲۴ درصد در سال ۱۹۵۰ به ۵۵ درصد در سال ۲۰۱۸، انتظار می‌رود تا سال ۲۰۵۰ به ۶۸ درصد برسد (Wang et al, 2023: 1؛ رضاپورگنابی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۲). با توسعه سریع شهرنشینی در سراسر جهان، ساختار شهرنشینی به‌طور قابل‌توجهی تغییر می‌کند و منجر به بی‌نظمی در سیستم‌های کاربری زمین می‌شود. بی‌نظمی سیستم‌های کاربری زمین ممکن است باعث تخریب محیط‌زیست، تخریب زمین، انتشار آلاینده‌ها و استفاده ناکارآمد از زمین شود (Gao, et al, 2023: 2). همچنین توزیع نامتوازن منابع، انزوای شهروندان و حاشیه‌نشینی را در پی داشته است (Falanga, 2019: 49). برای جلوگیری از پیامدهای منفی شهرنشینی برنامه‌ریزان و متولیان امور به تدوین طرح‌های توسعه شهری روی آوردند. طرح‌های توسعه شهری، از طریق اثرگذاری بر تصمیمات عمومی و خصوصی و هدایت نحوه استفاده از اراضی شهری، نقش اساسی در تعیین الگوی توسعه و عمران و دستیابی به اهداف توسعه پایدار و اعتلای کیفیت محیط شهرها را بر عهده‌دارند (پیریان کلات و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۱۴؛ ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰: ۱۱۶). در پی گسترش سریع شهرها در ایران نیز، تهیه و تدوین طرح‌ها و برنامه‌هایی برای هدایت و کنترل این رشد و گسترش سریع شهرها و ایجاد قوانین و خط‌مشی‌هایی برای اداره شهرها و مدیریت اقدامات شهرسازی ضروری می‌نمود (مشهدی زاده دهاقانی، ۱۳۸۹: ۴۶۸). طرح‌های جامع در سال ۱۳۴۵ به‌صورت نسخه‌ای کاملاً وارداتی برای شهرهای ایران پیشنهاد شد. با توجه به اینکه، بیش از ۲۰۰ مورد طرح جامع با الگوی سنتی برای شهرهای مختلف کشور ارائه شد و به مرحله اجرا درآمد، لکن هرکدام به دلایلی تحقق نیافته‌اند (مجتهدزاده، ۱۳۸۳: ۱۳۴). نظر به اینکه شناسایی آسیب‌ها در پروژه‌ها و طرح‌های توسعه شهری عامل مؤثری در جهت تسریع در امر خدمت‌رسانی به مردم می‌باشد و صرفه‌جویی قابل‌توجهی در منابع مالی و زمانی داشته است، باعث انجام به‌موقع تعهدات می‌گردد؛ لذا پیدا نمودن راه‌کارهای علمی جهت رفع این تنگناها و همچنین تأکید بر انجام به‌موقع وظایف واحدها به‌صورت یک فرآیند منسجم و هدفمند، می‌تواند نقش بسیار مهمی در کاهش تأخیرات، آسیب‌ها، شکست‌ها و اجرای اصولی صحیح در انجام به‌موقع این پروژه‌ها طبق برنامه زمان‌بندی داشته باشد (خوشاب و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۹۶).

در پنج دهه گذشته روند توسعه شهری در ایران از جمله شهر مرزی مریوان متأثر از تدوین ضوابط و مقررات طرح جامع و تفصیلی بوده است. آخرین طرح تفصیلی شهر مریوان در سال ۱۳۹۴ به‌منظور تدوین برنامه و تعیین جهات توسعه شهر و تأمین نیازمندی‌های آن، بر مبنای پیش‌بینی‌ها و اهداف توسعه شهری در یک دوره ۱۰ ساله تهیه و تدوین شده است. عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر مریوان به لحاظ آماری و فضایی-کالبدی کاملاً مشهود بوده است. شهر مریوان در طی سالیان متمادی با برخی چالش‌ها و بی‌نظمی‌های توسعه فضایی مانند مسائل مالکیتی، تفکیک‌های غیرمجاز اراضی، توسعه بی‌رویه افقی شهر، عدم تحقق کاربری‌های پیش‌بینی‌شده در طرح تفصیلی، الگوی نامنظم توزیع کاربری‌های اراضی و افزایش سکونتگاه‌های غیررسمی مواجه بوده است. بی‌نظمی‌های توسعه فضایی شهر مریوان، حریم شهر (اراضی کشاورزی)، اکوسیستم دریاچه زریبار و عملکرد آن را نیز به‌واسطه ساخت‌وسازهای پیرامون با خطر جدی مواجه نموده است. تمام مسائل مطرح‌شده نشان می‌دهد که شناسایی عوامل عدم تحقق طرح تفصیلی شهر مریوان بسیار حائز اهمیت است. پس از تدوین و اجرای این‌گونه طرح‌ها در سراسر جهان، ارزیابی و پایش آن‌ها مورد توجه قرار گرفت. با بررسی در مورد تحقق طرح‌های تفصیلی و جامع شهری پژوهش‌های زیادی در سطح داخلی و خارجی انجام شده است. پژوهشگرانی از جمله

ین^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، کروژ^۲ و همکاران (۲۰۲۳)، بزرا^۳ و همکاران (۲۰۲۰)، یتر و یانگ^۴ (۲۰۱۹)، بلسکای^۵ و همکاران (۲۰۱۳) به مسأله طرح‌های توسعه شهری و علل موفقیت آن‌ها پرداخته‌اند. بررسی دلایل عدم تحقق طرح‌های جامع و تفصیلی توسط محققان بسیاری در ایران نیز انجام شده است. از جمله می‌توان به پژوهش‌های معظمی گودرزی و توکلان، ۱۴۰۲؛ خوشاب و همکاران، ۱۴۰۱؛ سالاری پور و همکاران ۱۴۰۱؛ ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰؛ سرخیلی و همکاران ۱۳۹۷؛ صفایی پور و سعیدی، ۱۳۹۴؛ آور و همکاران، ۱۴۰۱ و... اشاره کرد. تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که عمده مطالعات ارزیابی‌های انجام شده ارزیابی بیرونی بوده و بررسی دیدگاه‌ها نقطه نظرات کنشگران محلی اعم از مسئولین و کارشناسان اجرایی و متصدیان بخش خصوصی کمتر مورد توجه قرار گرفته است و بررسی این موضوع از زوایا و دیدگاه‌های مختلف می‌تواند موانع پنهان تحقق‌پذیری طرح‌های جامع را روشن سازد. بر این اساس مطالعه حاضر با مطالعه موردی شهر مریوان تلاش دارد با شناسایی موانع اجرایی طرح جامع شهر دیدگاه‌های ذینفعان کلیدی در پر کردن این خلأ اطلاعاتی با استفاده از روش کیو مشارکت نماید.

مبانی نظری

دانش برنامه‌ریزی شهری به سبک جدید، در اوایل قرن بیستم در انگلستان و ایالات متحده آمریکا پا گرفت. اولین نظریه‌پردازان مهم آن پاتریک گدس و لوئیز مامفورد بودند. آن‌ها با استفاده از اصول زیست‌شناسی، نظریه ارگانستی را در شهرسازی مطرح کردند. این نظریه سپس با نظریه کارکردگرایی شهرسازی مدرن (منشور آتن-۱۹۹۳) درهم آمیخت و الگوی برنامه‌ریزی جامع یا برنامه‌ریزی عقلانی را برای سراسر جهان تولید نمود (ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰: ۱۱۶). در اغلب شهرهای جهان از نیمه دوم قرن بیستم به بعد به‌طور فراگیر طرح‌های جامع شهری تهیه شد تا بر مبنای آن‌ها زمینه ایجاد تغییرات مناسب در شهرها فراهم و مشکلات شهری برطرف گردد (ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰: ۱۶). به‌طور مثال تهیه طرح جامع توسعه شهری یکپارچه نایروبی^۶ یک نقطه عطف مهم برای شهرستان نایروبی^۷ و به‌طور کلی کشور کنیا است (County, 2014: 5). این طرح مجموعه‌ای از مسائل برنامه‌ریزی را که شهر نایروبی با آن مواجه است را شامل زیرساخت‌های شهری ناکافی، گسترش شهری، توسعه شهری کنترل نشده، سکونتگاه‌های غیررسمی و تمرکز بیش‌ازحد توسعه در منطقه تجاری مرکزی شناسایی کرد (Kitur, 2019: 3).

برنامه‌ریزی جامع در نیمه دوم قرن بیستم از دو جنبه مورد اشکال قرار گرفت. اول این که برنامه‌ریزی جامع همواره مستلزم سطحی از شناخت، تحلیل و هماهنگی سازمانی بود که بی‌اندازه پیچیده می‌نمود و دوم آنکه فرض برنامه‌ریزی جامع، وجود منفعت عمومی مشترک بود؛ اما نتیجه عملی آن دفاع از یک منفعت و چشم‌پوشی از نیاز فقرا و بازماندگان از روند اجتماعی شد (ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰: ۱۱۶). در اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم، مکاتب فکری مدرن و پست‌مدرن چشم‌انداز تئوری‌ها، تحقیقات و عمل برنامه‌ریزی شهری را تغییر دادند. با این حال، در دو تا سه دهه گذشته، مجموعه دانش بر تنوع بیشتر در حوزه برنامه‌ریزی شهری تأکید کرد. دلایل زیربنای تقسیمات اخیر در تحقیق و عمل برنامه‌ریزی شهری با دگرگونی‌های سیاسی، تغییرات آب و هوایی، شهرنشینی سریع و پیشرفت‌های تکنولوژیکی

1. Yin
2. Croese
3. Bezerra
4. Peter & Yang
5. Belsky
6. Niuplan
7. NCC

مرتبط است. پارادایم‌های شهری جدید از جمله رشد هوشمند، شهر فشرده، شهر فقط، شهر تاب آور و شهر هوشمند چند نمونه هستند. با این حال، اطلاعات کمی در مورد روند تغییر در تحقیقات و عملکرد برنامه‌ریزی شهری در طول زمان وجود دارد. علاوه بر این، بیشتر ادبیات گذشته و کنونی از روش‌های ذهنی برای ترسیم الگوهای در حال تغییر تحقیقات برنامه‌ریزی شهری استفاده می‌کردند. همچنین مشخص نیست که کدام دسته زنده ماندند، کدام یک ناپدید شدند یا کوچک شدند و کدام یک حوزه‌های تحقیق و عمل برنامه‌ریزی شهری در حال ظهور هستند (Haghani et al, 2023: 2). از اوایل دهه ۱۹۶۰ موضوع چگونگی استفاده از اراضی شهری در مفهوم خاص «برنامه‌ریزی کاربری زمین» به‌طور جدی شکل گرفت و بر پایه مفاهیم، مبانی و روش‌های هدفمند و منظم استوار شد. انتشار کتاب‌های برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری استوارت چاپین و اصول روش‌های برنامه‌ریزی شهری و روستایی نوین کی بل گام مهمی در مفاهیم، مبانی و متدولوژی برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهر برجای گذاشت. با پیدایش و فراگیر شدن «شهرسازی مدرن» و رواج الگوی «طرح‌های جامع شهری» موضوع کاربری زمین و برنامه‌ریزی برای آن تا حدود زیادی تحت تأثیر توسعه اقتصادی سرمایه‌داری، گسترش صنایع اتومبیل و شبکه راه‌ها، فناوری ساختمان و غیره قرار گرفت و تا حد زیادی از اهداف اولیه خود به دور افتاد؛ اما در طول چند دهه اخیر، در واکنش به ناکامی چشمگیر الگوی طرح‌های جامع سنتی و مطرح شدن دیدگاه‌ها و اهداف جدید در زمینه محیط‌زیست، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی شهری و غیره، اصولاً مفهوم و تعریف (زمین و فضا) و معیارهای استفاده از آن به کلی عوض شده و در نتیجه مبانی و اهداف «برنامه‌ریزی کاربری زمین» ارتقا کیفی پیدا کرده و در راستای «توسعه پایدار» قرار گرفته است (زیاری، ۱۳۸۸: ۷-۸). برنامه‌ریزی شهری که در دوره‌های تاریخی قبل، صرفاً یک فعالیت کالبدی تلقی می‌شد، به فرآیندی همه‌شمول که در آن، همه زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی باید نقش پررنگی را ایفاء نماید، تبدیل گردد. با توجه به نتایج حاصل از تجربیات جهانی می‌توان گفت که گذار از الگوی جامع-عقلانی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به سمت الگوهای راهبردی، توسعه پایدار و مشارکتی است. الگوی استفاده‌شده در طرح تفصیلی منطقه الگوی جامع - عقلانی است، اما الگوی مناسب برای برنامه‌ریزی توسعه، استفاده از الگوهای راهبردی و توسعه پایدار در تهیه و اجرای طرح‌ها و نیز در تدوین ضوابط و مقررات می‌باشد. در (جدول ۱) مؤلفه‌های الگوی ساختاری- راهبردی و توسعه پایدار در ابعاد مختلف تشریح شده است (محمدنژاد و همکاران، ۱۳۹۱؛ ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰).

جدول ۱. طیف الگوهای مطرح در طرح‌های توسعه شهری و منطقه‌ای

دیدگاه‌ها	جامع-عقلانی	ساختاری-راهبردی	توسعه پایدار
تعیین قطعی کاربری زمین، ارائه جداول و نقشه‌های تفصیلی، ارائه یک تصویر کلی از تمامی کاربری‌ها	ارائه مجموعه‌ای از اهداف، سیاست‌ها و راهبردها، تهیه طرح برحسب میزان موضوع و مکان مداخله،	توجه به ساماندهی فضا و کیفیت محیط، اصل کاربری زمین-فضا، سلسله‌مراتب طرح‌های توسعه، تنوع گزینه‌ها	
عدم توجه به نحوه اجرای طرح، عدم امکان بازنگری در پیشنهادهای طرح، جدایی بین نهاد تهیه‌کننده و نهاد مجری طرح	تفکیک روند برنامه‌ریزی به دو سطح برنامه راهبردی و اجرایی، توجه به مفهوم بازنگری و مصالح در نظام اجرا،	توجه به نقش گروه ذینفعان در اجرای طرح، مبتنی بر یادگیری اجتماعی و تجربیات اجتماعات محلی	اجرای طرح
بی‌توجهی به نظام‌های محلی و عدم دادن اختیار به آن‌ها، تصمیم‌گیری متمرکز و ملی برای سطوح مختلف طرح‌ها،	افزایش اختیار نهادهای محلی و تشکیل سازمان‌های برنامه‌ریزی محلی، جدایی طرح‌های محلی از مراجع تصویب	اعتقاد به خرد جمعی، تأکید بر ارزش‌های بومی، تلفیق دانش فنی کارشناس و دانش و تجربه مردم محلی	مشارکت مردم
برنامه‌ریزی برای مردم، تکیه بر دانش فنی و کارشناسی، وابسته به ساختار قدرت متمرکز	برنامه‌ریزی با مردم، استفاده از مدل آماری برای شناخت سیستم،	برنامه‌ریزی توسط مردم، تسهیلگر تعامل میان ذینفعان، قدرتمند سازی اجتماع	نقش برنامه‌ریز

منبع: محمد نژاد و همکاران، ۱۳۹۱؛ ابراهیمی و جوهرستانی، ۱۴۰۰؛ عسکری و همکاران، ۱۳۸۱؛ مهدی زاده، ۱۳۸۵

روش پژوهش

از نظر هدف، این تحقیق از نوع کاربردی است و از نظر روش، جزء تحقیقات اکتشافی به شمار می‌رود که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. روش گردآوری داده‌ها اسنادی - میدانی بوده است. جامعه آماری کارشناسان و نخبگان و کنشگران صاحب‌نظر در حوزه مدیریت شهری شهر مریوان بوده‌اند. تعداد ۳۷ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند که با توجه به هدف تحقیق، اطلاعات قابل‌قبولی در این زمینه داشته باشند، انتخاب شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت کیفی بوده است. هدف تحقیق حاضر دلایل عدم تحقق طرح تفصیلی در شهر مریوان از دیدگاه کنش‌گران بخش‌های دولتی، خصوصی، جامعه محلی و پژوهشگران حوزه برنامه‌ریزی شهری می‌باشد. برای دستیابی به این هدف از روش کیو استفاده می‌شود. مطالعات کیو (Q) ارتباط بین افراد یا تمام جنبه‌های آن را بررسی می‌کند. در انجام این کار، روش‌شناسی نه شرکت‌کنندگان خود را آزمایش می‌کند و نه معانی پیشینی را تحمیل می‌کند. از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود تصمیم بگیرند که چه چیزی از دیدگاه آن‌ها معنادار و قابل‌توجه است (Herrington & Coogan, 2011: 24). روش کیو اغلب برای موارد زیر استفاده می‌شود: (۱) شناسایی حوزه‌های مهم داخلی و خارجی (۲) تعریف دیدگاه‌ها و ادراکات شرکت‌کنندگان (۳) ارائه بینش دقیق‌تر به جهت‌های مدیریتی ترجیحی (۴) شناسایی معیارهایی که برای خوشه‌های افراد مهم است (۵) بررسی سطح اختلاف و مغایرت نظر عمومی (۶) جداسازی شکاف‌ها در درک مشترک (Damio, 2016: 106) یکی از بهترین راه‌ها برای درک متدولوژی کیو (Q) این است که به مراحل دخیل در کل فرآیند نگاه کنید که در شکل ۱، نشان داده شده است. همه مراحل هفت‌گانه پس از تدوین سؤالات تحقیق انجام می‌شود.

شکل ۱. مراحل فرآیند روش کیو (Q)، منبع: Damio, 2016

در روش کیو گویه‌های بررسی شده بر روی کارت‌هایی به کارت‌های کیو موسوم هستند نوشته یا چاپ می‌شوند و در اختیار پاسخگویان قرار می‌گیرند و به ترتیبی که پژوهشگر تعیین می‌کند بر روی کارت‌ها مقیاس لیکرت توزیع می‌شوند. گام اول در فرآیند اجرای تحقیق با روش‌شناسی کیو (Q)، به دست آوردن دسته‌ای از گویه‌هاست که معرف فضای گفتمان هستند. این گویه‌ها را می‌توان از منابع متعددی شامل مصاحبه‌ها، نشریات، اسناد بایگانی‌شده و سایر منابع به دست آورد (Baptiste, 2010: 609). برای تولید گزاره‌ها از روش مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای با بررسی پیشینه‌ها و بنیان‌های نظری مرتبط با پژوهش تعداد ۳۳ گزاره به شکل (جدول ۲) استخراج گردید.

داده‌های مرتب‌سازی Q با استفاده از KADE نسخه ۱,۲,۰ تجزیه و تحلیل شدند. پراکندگی ارزش‌گذاری عامل‌ها در شبکه مرتب‌سازی نمودار کیو (Q) نشان داده شده است که شامل مقیاس (۳+ تا ۳-) بر اساس ۳۳ عامل طبقه‌بندی شده

است (جدول ۳).

جدول ۲. گزاره‌های استخراج شده از مطالعات اسنادی و پیشینه پژوهش

شناسه	گزاره	شناسه	گزاره	شناسه	گزاره
Q1	عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری	Q12	بورس‌بازی زمین	Q23	نگاه محصول‌گرا به طرح تفصیلی
Q2	فقدان نگرش به جابجایی جمعیت و مهاجرت	Q13	و وجود فضای سیاسی حاکم بر تهیه و اجرای طرح تفصیلی	Q24	دخالت‌های متعدد در نظام شهری و تغییر مسیر طرح تفصیلی
Q3	تفکیک خودسرانه و غیرمجاز مالکین اراضی واقع در محدوده شهر	Q14	عدم وجود نیروی متخصص در شهرداری و دستگاه‌های مدیریت شهری	Q25	فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح
Q4	نارسائی‌های نظام مدیریت شهری	Q15	وابستگی شهرداری‌ها به درآمدهای ناپایدار	Q26	ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات
Q5	ضعف نظارت بر نظام اجرای طرح تفصیلی	Q16	فقدان مطالعات چشم‌انداز	Q27	عدم تملک به موقع کاربری‌های عمومی
Q6	موازی کاری بین نهادی و ضعف هماهنگی دستگاه‌های اجرایی	Q17	ضعف مشاوران تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر	Q28	الگوی نامنظم توزیع فضایی کاربری‌های اراضی
Q7	عدم مشارکت شهروندان در روند تهیه طرح تفصیلی	Q18	برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور	Q29	عملکرد ضعیف بوروکراسی اداری
Q8	طولانی بودن روند تهیه و تصویب طرح تفصیلی	Q19	عدم حمایت دولت در سطوح مختلف طرح تفصیلی	Q30	رویکردهای سنتی برنامه‌ریزی کاربری زمین
Q9	ضعف فنی در اجرا و تصمیم‌گیری	Q20	ناهنجاری تخلفات ساختمانی	Q31	عدم توجه به شرایط، فرهنگ هویت ملی و محلی
Q10	دخالت غیر متخصصین در فرآیند طرح تفصیلی	Q21	توجه صرفاً فیزیکی کالبدی به طرح تفصیلی	Q32	ضعف آموزش
Q11	رشد ناموزون و هنجار گسیخته شهر	Q22	عدم حضور شهرداری‌ها در فرآیند تهیه و تدوین طرح	Q33	عدم اعتماد شهروندان به بدنه مدیریت شهری

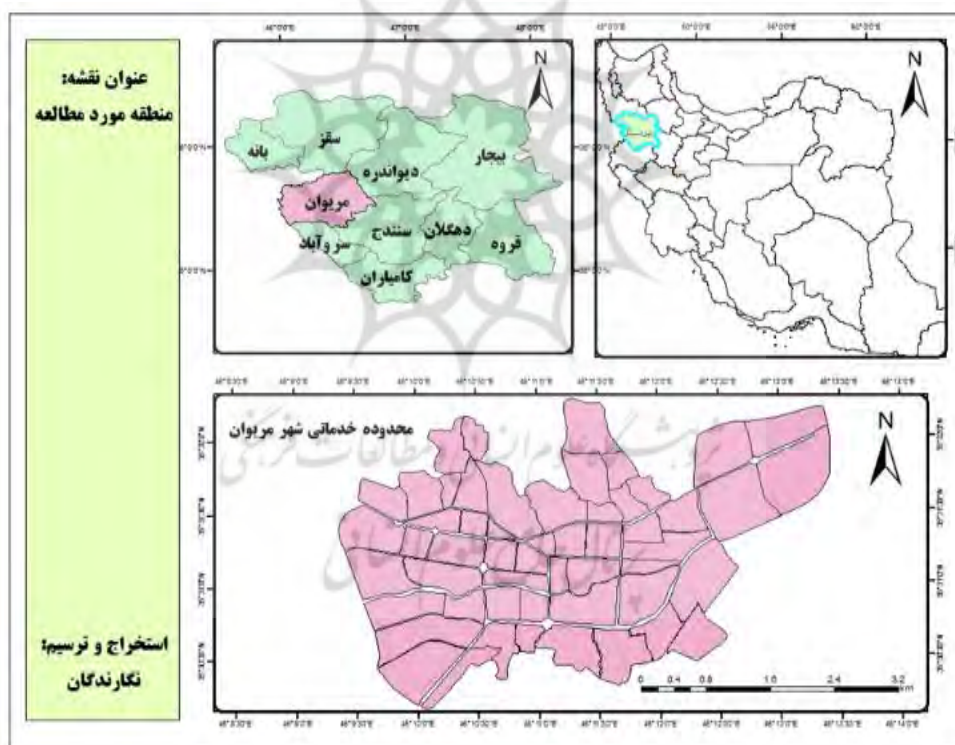
جدول ۳. توزیع پراکندگی ارزش‌گذاری عامل

ردیف	طیف‌بندی ارزش‌گذاری عامل‌ها	تعداد کارت
۱	۳+	۳
۲	۲+	۴
۳	۱+	۶
۴	۰	۷
۵	۱-	۶
۶	۲-	۴
۷	۳-	۳
مجموع	۷	۳۳

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مریوان، از شمال به سقز، از شرق به دیواندره و جنوب شرقی به سنندج، از جنوب به شهرستان سروآباد و از غرب و شمال غربی به کشور عراق محدود است. میزان جمعیت شهر مریوان از ۱۳ هزار و ۶۱۰ نفر در سال ۱۳۵۵ به پنج هزار و ۳۶ نفر در سال (۱۳۶۵ به دلیل شرایط جنگ) رسید. این میزان در سال ۱۳۷۵ به ۶۰ هزار و ۴۵۹ نفر (به دلیل بازگشت ساکنان و مهاجرپذیری) و در سال ۱۳۹۰ به ۱۱۰ هزار و ۴۶۴ نفر رسیده است. در حال حاضر جمعیت شهری مریوان در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۱۵۱,۱۸۸ هزار نفر است (مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). بر

اساس تقسیمات شهری پیشنهادی شهر مریوان در طرح تفصیلی شامل ۸ ناحیه و ۲۸ محله می‌باشد که هر ناحیه خودبین ۲ تا ۵ محله را تحت پوشش قرار می‌دهد. در وضع موجود شهر مریوان، سطحی معادل ۱۳۸۷/۹ هکتار موردبررسی قرار گرفته است. از مجموع سطح موردبررسی در وضع موجود شهر حدود ۶۷۴/۹ هکتار به عملکردهای شهری و فضاهای ساخته شده اختصاص دارد و معادل ۷۱۳ هکتار از سطح موردبررسی را فضاهای باز اعم از باغات، اراضی کشاورزی، بایر و مخروبه، مراتع، رودخانه و غیره تشکیل می‌دهد. سرانه فضاهای ساخته شده برابر ۶۰/۳۲ مترمربع است. بررسی و ارزیابی نحوه توزیع کاربری اراضی ۸ ناحیه شهر مریوان نشان می‌دهد که کاربری مسکونی بالاترین سرانه را دارد. کاربری اداری - انتظامی در جایگاه دوم و کاربری آموزشی جایگاه سوم را به خود اختصاص داده است. پایش فضایی پهنه‌بندی کاربری‌ها نشان می‌دهد توزیع کاربری‌ها در محدوده‌های مختلف شهر مریوان با مسئله عدم تعادل مواجهه است. اتخاذ سیاست‌های انقباضی در تهیه طرح‌های توسعه شهری در گذشته و عدم توجه به گروه‌های مختلف درآمدی در این طرح‌ها، عدم تعادل بین عرضه و تقاضای مسکن (عدم افزایش محدوده شهر متناسب با افزایش جمعیت و مهاجرپذیری آن) و عدم توجه به ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی شهر در طرح‌ها و برنامه‌ها و ضعف مدیریت شهری در این زمینه بی‌تأثیر نبوده است. مسائل فوق‌الذکر باعث شد که در خارج از محدوده مصوب طرح قبلی (با مساحت ۸۰۵ هکتار) حدود ۵۸۲/۹ هکتار ساخت‌وساز پراکنده بخصوص در جبهه غربی و شرقی و شمال شرقی صورت گیرد.

شکل ۲. نقشه محدوده مورد مطالعه

بررسی مقایسه وضع موجود با نقشه پیشنهادی طرح تفصیلی می‌تواند به‌عنوان الگوی مطلوب توسعه شهر مریوان، در افق طرح شود. نتایج بررسی نشان می‌دهد که در جبهه‌های شرقی و جنوبی شهر مریوان ساخت‌وسازهای زیادی به‌صورت غیرمجاز صورت گرفته است. کاربری‌های پیشنهادی طرح تفصیلی که در وضع موجود تحقق نیافته است به‌صورت شکل دایره با رنگ قرمز نشان داده شده است. بررسی شاخص‌های کمی و کیفی مؤثر بر روی فضاهای شهری نشان می‌دهد، به

ترتیب کاربری‌های فضای سبز، آموزشی، باغ، ورزشی بیشترین تغییرات را به خود اختصاص داده‌اند. از جمله دلایل عدم تحقق این کاربری‌ها روند گسترش افقی شهر میوان، ساخت‌وسازهای غیرمجاز و عدم تملک اراضی توسط سازمان‌های متولی که در نهایت شهرداری بر اساس قانون ماده ۱۰۱ شهرداری در خصوص ضوابط مرتبط با نحوه تفکیک اراضی کاربری‌های مورد اشاره را به مالکان اراضی جهت بهره‌برداری واگذار می‌کند.

یافته‌ها

برای اجرای روش کیو در اولین مرحله، از شرکت‌کنندگان خواسته شد که ۳۳ عبارت دلایل عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر میوان را بر اساس درک و افکارشان در شبکه کیو (Q) مرتب کنند. شرکت‌کنندگان مرتب‌سازی را بررسی کردند و شماره کارت را روی کاغذی با شبکه کیو (Q) یادداشت کردند. جایی که سمت راست و چپ در ستون میانی رتبه‌بندی (۰) به ترتیب مقادیر برجسته مثبت و منفی را نشان می‌دهد و ستون وسط (۰) نشان‌دهنده بی‌طرفی یا بی‌تفاوتی است. (شکل ۳).

← نظری ندارم →

به شدت با اهمیت	خیلی با اهمیت	اهمیت زیاد	اهمیت متوسط	اهمیت کم	خیلی کم اهمیت	به شدت کم اهمیت
			۰	-۱	-۲	-۳
Q12 بورسی بازی زمین	Q3 تفکیک خودسرانه و غیر مجاز مالکین اراضی واقع در محدوده شهر	Q9 ضعف فنی در اجرا و تصمیم‌گیری	Q1 عدم توان و نیاز منفی مالی شهرداری	Q4 نارسایی های نظام مدیریت شهری	Q31 عدم توجه به شرایط، فرهنگ هویت ملی و محلی	Q8 طولانی بودن روند تهیه و تصویب طرح تفصیلی
Q26 ضعف کمیون ماده صد شهرداری ها در برخورد با تخلفات	Q5 ضعف نظارت بر نظام اجرای طرح تفصیلی	Q21 توجه صرفاً فیزیکی کالبدی به طرح تفصیلی	Q15 وابستگی شهرداری ها به درآمد های ناپایدار	Q2 فقدان نگرش به جایابی جمعیت و مهاجرت	Q16 فقدان مطالعات چشم انداز	Q30 رویکردهای سنتی برنامه‌ریزی کاربری زمین
Q24 دخالت های متعدد در نظام شهری و تغییر مسیر طرح تفصیلی	Q7 عدم مشارکت شهروندان در روند تهیه طرح تفصیلی	Q18 برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور	Q23 نگاه محصول گرا به طرح تفصیلی	Q22 عدم حضور شهرداری ها در فرآیند تهیه و تدوین طرح	Q20 تاجتجاری تخلفات ساختمانی	Q11 رشد ناموزون و هنجار گسیخته شهر
Q27 موقع کاربری های عمومی	Q27 عدم تملک به موقع کاربری های عمومی	Q28 تکوی نامنظم توزیع فضایی کاربری های اراضی	Q29 عملکرد ضعیف بودورگاسی اداری	Q32 ضعف آموزش دستگاههای اجرایی	Q6 مولاری کاری بین نهادهی و ضعف هماهنگی دستگاههای اجرایی	
		Q19 عدم حمایت دولت در سطوح مختلف طرح تفصیلی	Q14 عدم وجود نیروی متخصص در شهرداری و دستگاههای مدیریت شهری	Q25 فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح		
		Q17 ضعف مشاوران تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر	Q10 دخالت غیر متخصصین در فرآیند تهیه و اجرای طرح تفصیلی	Q13 جود فضای سیاسی حاکم بر تهیه و اجرای طرح تفصیلی		
			Q33 عدم اعتماد شهروندان به بدنه مدیریت شهری			

شکل ۳. شبکه مرتب‌سازی روش کیو (Q)

مراحل بعدی شامل ورودی داده، همبستگی ماتریس، استخراج عامل (با استفاده از تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی)، چرخش عاملی (با استفاده از چرخش واریماکس)، بارگذاری عامل و خروجی داده نمایشی بود (جدول ۴). از تحلیل عاملی (PCA) برای ایجاد خوشه‌هایی از شرکت‌کنندگان با دیدگاه‌های مشابه استفاده شد. هدف یافتن الگویی است که در آن عبارت Q در یک Qsort متفاوت ظاهر می‌شود. هر عامل نمایانگر دیدگاهی متمایز از موضوع مورد مطالعه می‌باشد. تحلیل عاملی نشان‌دهنده ناهمگونی نگرش‌هایی است که می‌تواند دلیل ارائه چنین مفاهیمی را تفسیر کند. در ستون ویژگی‌های افراد دو حرف اول شناسه میزان سطح تحصیلات (لیسانس BA - فوق لیسانس MA - دکتری PH) و شناسه بعدی شامل

کنشگران دستگاه‌های اجرایی (A اداره آب و فاضلاب، B اداره برق، F اداره راه و شهرسازی، E اداره آموزش و پرورش، N اداره ثبت و اسناد و املاک، J اداره جهاد کشاورزی، G اداره گاز، M اداره محیط‌زیست، T اداره میراث فرهنگی و گردشگری، V اداره ورزش و جوانان، S شهرداری، H بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، D بهداشت، W مدیریت منابع آب) و عده‌های بعدی نیز شماره هر یک افراد شرکت‌کننده می‌باشد. بار عاملی کنشگران در سه عامل شناسایی و مقایسه شده است و هر نفر در گروهی قرار می‌گیرد که در آن بار عاملی بزرگ‌تری دارد. بار عاملی بزرگ‌تر در هر عامل به صورت رنگ و برجسته مشخص شده است. اهمیت بالای بار عاملی معیار عامل‌های بارگذاری شده بین ۰.۸۶-۰.۲۱٪ است؛ بنابراین، تغییرات فوق را می‌توان در چارچوب مطالعه حاضر قابل قبول در نظر گرفت. بر مبنای مشاهدات، مشخص می‌شود که نتایج مطالعه حاضر قابل توجیه است. بر اساس (جدول ۴) میزان تبیین واریانس هر عامل به ترتیب عامل شماره یک ۲۶ درصد، عامل شماره دو ۱۵ درصد و عامل شماره سه برابر با ۱۳ درصد می‌باشد. واریانس میزان پراکندگی داده‌های آماری جمع‌آوری شده بر اساس ۳ عامل ۵۴ درصد را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه مقدار فوق‌الذکر بالای ۵۰ درصد می‌باشد. نتایج مطلوب و درصد به دست آمده نیز قابل قبول است. عوامل قابل استخراج در پژوهش عدم تحقق طرح‌های تفصیلی شهرستان مریوان به طور کلی با ۳ دیدگاه ۵۴ درصد واریانس نظرات کنشگران را توضیح می‌دهد. در ادامه نتایج نیز اغلب کنشگران بر اساس دسته‌بندی تکنیک چرخش واریماکس در دسته عامل شماره ۱ قرار می‌گیرند.

جدول ۴. ماتریس پراکندگی دسته‌بندی بین نمرات عامل بر اساس استخراج سه مؤلفه اصلی و تکنیک چرخش واریماکس

ردیف	ویژگی‌های کنشگران	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳
۱	MAF1	۰/۱۱۲۵	۰/۶۳۱۴	۰/۱۵۹۷
۲	BAF2	۰/۳۸۲۹	۰/۶۰۷	-۰/۰۲۷۹
۳	PHF3	۰/۲۱۵۵	۰/۱۹۵۶	۰/۱۳۹۲
۴	MAA4	۰/۸۲۰۸	۰/۰۲۳۹	۰/۱۵۵۷
۵	MAA5	۰/۹۱۹۳	۰/۲۶۱	۰/۰۴۱۵
۶	BAA6	۰/۸۶۲۱	۰/۳۱۸۸	۰/۰۷۶۸
۷	BAE8	۰/۹۱۹۳	۰/۲۶۱	۰/۰۴۱۵
۸	MAB9	۰/۴۹۷۲	۰/۵۹۴۲	۰/۱۱۲۶
۹	BAB10	۰/۴۸۸۵	۰/۴۹۷۵	۰/۲۳۳۶
۱۰	BAN11	۰/۴۹۹۳	-۰/۱۱۵۹	۰/۴۳۳۱
۱۱	BAN12	۰/۶۸۳	۰/۱۷۰۸	۰/۳۹۴۷
۱۲	BAJ13	۰/۸۱۵۴	۰/۲۷۲۷	۰/۱۵۴۲
۱۳	BAG15	۰/۶۷۸۴	۰/۳۲۶۶	-۰/۰۴۳۹
۱۴	BAM16	۰/۴۱۲۴	۰/۴۳۸۶	۰/۴۴۴۹
۱۵	BAM17	۰/۵۹۷۶	۰/۲۷۰۸	۰/۴۲۳
۱۶	PHT18	۰/۴۸۷۶	۰/۳۸۶۵	۰/۴۳۷۳
۱۷	MAT19	۰/۶۱۸۴	-۰/۱۹۳۵	۰/۳۰۱۲
۱۸	BAV20	۰/۰۴۶۲	-۰/۲۴۰۱	۰/۷۱۵۵
۱۹	BAH21	۰/۸۰۵	۰/۳۸۴۵	۰/۲۱۸۷
۲۰	MAH22	۰/۸۲۹۲	۰/۳۳۷۸	۰/۱۱۶۱
۲۱	BAD23	۰/۲۱۴۵	-۰/۱۵۰۱	۰/۸۲۳۱
۲۲	PHS24	۰/۱۳۹۸	۰/۲۵۵۸	۰/۱۸۴۶
۲۳	MAS25	۰/۲۸۸۸	۰/۲۰۳۵	۰/۱۱۲۲
۲۴	BAS26	۰/۶۵۵۱	-۰/۰۰۸۲	۰/۱۸۸۸
۲۵	BAS27	۰/۶۰۶۸	-۰/۰۵۶۸	۰/۲۳۷۸

ردیف	ویژگی‌های کنشگران	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳
۲۶	MAS28	۰/۲۴۹۸	۰/۳۲۰۸	۰/۰۰۰۲
۲۷	BAS30	۰/۲۷۰۵	۰/۳۴۲۲	۰/۶۷۵۶
۲۸	PHS31	۰/۰۸۳۷	۰/۱۳۰۷	۰/۷۱۴
۲۹	BAS32	۰/۲۶۶۵	۰/۲۹۵۹	۰/۶۴۶۵
۳۰	BAS33	۰/۴۲۸۳	۰/۵۵۱۵	-۰/۰۱۳۱
۳۱	MAS34	-۰/۰۵۷۱	۰/۶۱۷۳	۰/۳۸۴۸
۳۲	BAS35	۰/۰۲۵۳	۰/۴۹۲۱	-۰/۱۴۵۷
۳۳	BAS36	۰/۱۸۸۶	۰/۵۸۱۲	-۰/۰۶۲۵
۳۴	BAS37	۰/۰۹۹۲	۰/۵۶۹۷	۰/۱۸۷۱
۳۵	PHW38	۰/۰۷۴۲	۰/۵۰۲۳	-۰/۲۲۹۳
۳۶	MAW39	۰/۰۳۰۵	۰/۶۰۳۷	۰/۵۰۸۶
۳۷	BAW40	۰/۳۲۷۱	۰/۵۵۰۴	۰/۴۴۳۵
	% Explained Variance	۲۶	۱۵	۱۳

نتایج نهایی تحلیلی عاملی عبارات متمایزکننده (جدول ۵) نشان می‌دهد همبستگی بین عامل‌ها کمتر از ۶۰ درصد است که این امر ارتباط نسبتاً خوب مؤلفه‌ها را باهم بازگو می‌کند. همبستگی بین عوامل نباید زیاد باشد، زیرا همبستگی بالاتر عوامل متمایزکننده کمتر می‌تواند بین عوامل را تشخیص دهد. بین عامل ۱ با (عامل‌های دو، سه ۵۸۰۴٪ و ۴۰۴۶٪) عامل ۲ با (عامل‌های یک و سه ۵۸۰۴٪ و ۳۲۰۶٪) عامل ۳ با (عامل یک، دو ۴۰۴۶٪ و ۳۲۰۶٪) مقدار همبستگی نشان داده شده است. با توجه به نتایج بین عامل‌های استخراج شده همبستگی وجود دارد (جدول ۵).

جدول ۵. همبستگی عاملی امتیاز عامل‌ها

عوامل	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳
عامل ۱	۱	۰/۵۸۰۴	۰/۴۰۴۶
عامل ۲	۰/۵۸۰۴	۱	۰/۳۲۰۶
عامل ۳	۰/۴۰۴۶	۰/۳۲۰۶	۱

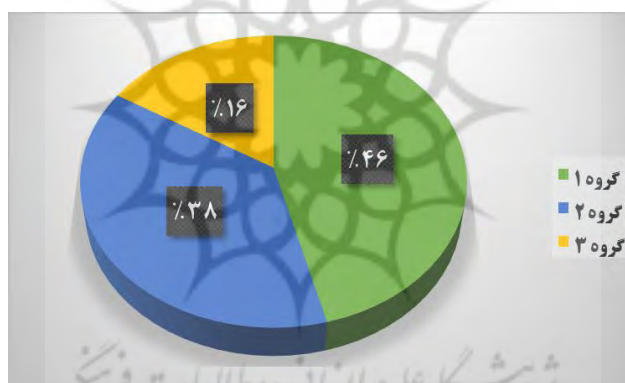
وزن هر یک از افراد شرکت‌کننده بر اساس عامل‌ها در (جدول ۶) نشان داده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در عامل شماره ۱ (MAA5) شرکت‌کننده شماره ۵ از اداره آب و فاضلاب با تحصیلات فوق لیسانس و (BAE8) شرکت‌کننده شماره ۸ از اداره آموزش و پرورش با سطح تحصیلات لیسانس در این عامل بالاترین تأثیرگذاری را داشته‌اند. در عامل شماره ۲ (MAF1) شرکت‌کننده شماره ۱ اداره راه و شهرسازی با تحصیلات فوق لیسانس نسبت به سایر افراد بالاترین تأثیرگذاری را داشته است. در عامل شماره ۳ نیز (BAD23) شرکت‌کننده شماره ۲۳ از شبکه بهداشت و درمان با سطح تحصیلات لیسانس بالاترین وزن و تأثیرگذاری را در بین سایر افراد به دست آورده است.

جدول ۶. میزان وزن عامل‌های شرکت‌کنندگان

عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
ویژگی افراد	وزن	ویژگی افراد	وزن	ویژگی افراد	وزن
MAA5	۱۰	MAF1	۱/۷۶۹۱۳	BAD23	۴/۳۰۰۰۷
BAE8	۱۰	MAS34	۱/۶۸۰۴	BAV20	۲/۴۷۰۰۳
BAA6	۵/۶۵۶۶۹	BAF2	۱/۶۱۹۳۸	PHS31	۲/۴۵۴۱
MAH22	۴/۴۷۱۶۹	MAW39	۱/۶۰۰۴۴	BAS30	۲/۰۹۴۱۶

عامل ۳		عامل ۲		عامل ۱	
۱/۸۷۱۴۷	BAS32	۱/۵۳۷۷۸	MAB9	۴/۲۳۸۳۷	MAA4
۰/۹۳۴۶	BAM16	۱/۴۷۸۷۶	BAS36	۴/۰۹۹۵۶	BAJ13
		۱/۴۲۱۱	BAS37	۳/۸۵۳۵۱	BAH21
		۱/۳۳۵۳۶	BAS33	۲/۱۵۶۹۷	BAN12
		۱/۳۳۰۳۷	BAW40	۲/۱۱۷۵۹	BAG15
		۱/۱۳۱۸۹	PHW38	۱/۹۳۳۵۷	BAS26
		۱/۱۱۳۹۳	BAB10	۱/۶۸۷۱۱	MAT19
		۱/۰۹۴۰۷	BAS35	۱/۶۱۸۲۳	BAS27
		۰/۶۰۲۵۱	MAS28	۱/۵۶۶۲۲	BAM17
		۰/۴۶۱۱۷	PHS24	۱/۱۲۰۶۲	BAN11
				۱/۰۷۷۷۹	PHT18
				۰/۵۳۰۸۷	MAS25
				۰/۳۸۰۷۸	PHF3

میزان بازنمایی دیدگاه‌های عامل ۱، عامل ۲، عامل ۳ در میان پاسخ‌دهندگان نظرسنج، درصد پاسخ‌دهندگان در هر گروه روایی را نشان داده است. ۴۶ درصد از کنشگران در گروه یک، ۳۸ درصد در گروه دو و ۱۶ درصد از شرکت‌کنندگان در گروه سه قرار گرفته‌اند.

شکل ۴. درصد پاسخ‌دهندگان در هر گروه روایی

با توجه به نتایج تحقیق چند دیدگاه را می‌توان در خصوص چالش‌ها و موانع تحقق طرح تفصیلی شهر مریوان دسته‌بندی کرد. از این منظر عوامل مرتبط با عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در بین کنشگران به سه عامل تقسیم‌شده است که در ادامه فرآیند تحقیق تشریح شده است.

دیدگاه اول: چالش‌های نظام اداری و اجرایی

تحلیل (جدول ۷) نشان می‌دهد که دیدگاه اول شامل ۱۷ نفر از کارمندان دستگاه‌های اجرایی است. گزاره‌های ۹ و ۶ از نظر آماری تفاوت معناداری داشته‌اند. شرکت‌کنندگان این گروه بر این عقیده هستند که عدم تحقق طرح‌های تفصیلی شهر مریوان با علامت دوستاره (***) نشان داده‌شده است، به ترتیب ناشی از عوامل ضعف فنی در اجرا و تصمیم‌گیری، موازی کاری بین نهادی و ضعف هماهنگی دستگاه‌های اجرایی است. موارد فوق مهم‌ترین عوامل مؤثر بر عدم تحقق طرح تفصیلی بوده است (جدول ۷).

جدول ۷. مؤلفه‌های متمایزکننده گروه یک نسبت به گروه دو و سه

شماره کارت	گویه‌های متمایزکننده		عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV
۹								
	ضعف فنی در اجرا و تصمیم‌گیری	۳	۱/۳۹**	۰	۰/۱۳۳	۱	۰/۷۱۱	
۶	موازی کاری بین نهادی و ضعف هماهنگی دستگاه‌های اجرایی	۲	۱/۱۴**	۰	۰/۱۵۶	۰	۰/۰۴۹	
۱	عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری	۲	۱/۰۳	۳	۱/۷۲۳	۱	۰/۴۳۲	
۱۰	دخالت غیر متخصصین در فرآیند طرح تفصیلی	۱	۰/۷۶	-۱	۰/۳۴۵	۰	۰/۱۳۳	
۱۱	رشد ناموزون و هنجار گسیخته شهر	۱	۰/۵۵	۰	۰/۰۸۴	-۱	۰/۳۸۵	
۱۳	و جود فضای سیاسی حاکم بر تهیه و اجرای طرح تفصیلی	۱	۰/۳۸	-۱	۰/۵۴	۰	۰/۲۳۹	
۱۶	فقدان مطالعات چشم‌انداز در طرح	۰	-۰/۲۲	۳	۱/۳۱۲	-۲	-۱/۰۱۱	
۲۶	ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات	-۱	-۰/۶۱	۱	۰/۲۵۳	۳	۱/۶۳۱	
۲۵	فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح	-۱	-۰/۶۹*	۰	-۰/۱۷۷	-۳	-۱/۸۴۳	
۲۷	عدم تملک به‌موقع کاربری‌های عمومی	-۲	-۰/۹۱*	۱	۰/۳۲۳	۲	۱/۵۴۱	
۳۳	عدم اعتماد شهروندان به بدنه مدیریت شهری	-۲	-۱/۳*	۰	۰/۰۸۱	۱	۰/۶۸۷	

کارشناسان این گروه باور دارند که طی سالیان عدم مدیریت صحیح و تضادهای مدیریتی و نبود مدیریت یکپارچه (ذینفع و ذی‌نفوذ شهر) در عدم تحقق‌پذیری و روند اجرایی طرح تفصیلی مؤثر بوده است، گزاره‌های شماره ۲۵ (فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح)، ۲۷ (عدم تملک به‌موقع کاربری‌های عمومی) و ۳۳ (عدم اعتماد شهروندان به بدنه مدیریت شهری) با علامت تک‌ستاره (*) مشخص شده است که نشان می‌دهد در این دیدگاه کمترین تأثیرات را در عدم تحقق طرح تفصیلی بر عهده داشته‌اند. مؤلفه‌های متمایزکننده گروه شماره یک از گروه دو، سه و چهار را مشخص می‌کند. در این جدول برای هر گروه، ستون اول (Q-sort value) امتیاز اولویت‌بندی هر گویه از نظر گروه نشان داده شده و ستون دوم (Z-score) مربوط به امتیاز نرمال شده گویه مربوطه در داخل آن گروه می‌باشد. نتایج تحلیلی نشان می‌دهد که عامل موازی کاری بین نهادی و ضعف هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در دو گروه برابر عدد صفر و در یک گروه برابر ۲+ است. در گزاره شماره یک عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری نیز امتیاز نرمال شده در هر سه عامل مثبت است. نتیجه گویای آن است در سایر موارد عامل‌های سه‌گانه کاملاً باهم اختلاف دارند.

دیدگاه دوم: محدودیت و بی‌انطباقی مالی

گروه دوم اعضای آن را ۱۴ نفر از کارمندان و کارکنان دستگاه‌های اجرایی مدیریت شهری تشکیل داده‌اند. جدول شماره ۱۵، شاخص‌های متمایزکننده گروه شماره دو را در مقایسه با سه گروه دیگر نشان می‌دهد. گویه شماره یک، گزاره عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری در هر سه گروه امتیاز (+) را دارد که عامل فوق با علامت دوستاره (***) نشان داده شده است؛ بنابراین گزاره مورد اشاره در تدوین برنامه‌های توسعه شهری به‌عنوان مهم‌ترین عامل عدم تحقق طرح تفصیلی شناسایی شده است. گزاره شماره ۲۹ (عملکرد ضعیف بوروکراسی اداری) در هر سه گروه پایین‌ترین امتیاز (منفی) را به دست آورده است. گزاره فوق نیز در دیدگاه متمایزکننده گروه دو نسبت به گروه یک و سه کمترین تأثیر را در عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی داشته است. این دسته از شرکت‌کنندگان بر این باور هستند که عدم توجه به استانداردهای شاخص مالی شهرداری باعث اضافه شدن بار هزینه‌های تهاجمی به شهرداری می‌شود و نتیجه آن نیز در سیاست‌گذاری‌های طرح تفصیلی و عملیاتی کردن آن مؤثر است.

جدول ۸. مؤلفه‌های متمایزکننده گروه دو نسبت به گروه یک و سه

شماره کارت	گویه‌های متمایزکننده	عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
		Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV
۱	عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری	۲	۱/۰,۳	۳	۱/۷۲**	۱	۰/۴۳۲
۱۶	فقدان مطالعات چشم‌انداز در طرح	۰	-۰/۲۲	۳	۱/۳۱	-۲	-۱/۰۱۱
۳۲	ضعف آموزش	-۲	-۱/۴۶	۲	۰/۹۶	-۲	-۰/۹۷۳
۵	ضعف نظارت بر نظام اجرای طرح تفصیلی	۳	۱/۳۶	۱	۰/۵۲	۳	۱/۶۵۱
۲۷	عدم تملک به موقع کاربری‌های عمومی	-۲	-۰/۹۱	۱	۰/۳۲	۲	۱/۵۴۱
۲۶	ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات	-۱	-۰/۶۱	۱	۰/۲۵	۳	۱/۶۳۱
۲۵	فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح	-۱	-۰/۶۹	۰	-۰/۱۸	-۳	-۱/۸۴۳
۷	عدم مشارکت شهروندان در روند تهیه طرح تفصیلی	۱	۰/۸۶	-۱	-۰/۴۲	۲	۰/۷۹۷
۳۱	عدم توجه به شرایط، فرهنگ هویت ملی و محلی	-۳	-۱/۹۲	-۲	*-۱/۲	-۳	-۱/۹۵۴
۲۳	نگاه محصول‌گرا به طرح تفصیلی	-۱	-۰/۵۷	-۳	*-۱/۳۳	-۱	-۰/۶۵۱
۲۹	عملکرد ضعیف بوروکراسی اداری	-۲	-۰/۸۳	-۳	*-۲/۴۹	-۱	-۰/۳۴۲

دیدگاه سوم: ضعف در اجرای مقررات و قوانین مدیریت شهری

این دیدگاه ۶ نفر از کارمندان دستگاه‌های اجرایی مدیریت شهری را شامل می‌شود. به‌زعم این گروه ناکارآمدی سیستم نظارت بر ساخت‌وسازهای مسکونی در عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی مؤثر بوده است. جدول شماره ۱۰، نشان می‌دهد از نظر شرکت‌کنندگان این گروه گزاره شماره ۲۶ (ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات ساختمانی) و گزاره شماره ۲۷ (عدم تملک به موقع کاربری‌های عمومی در فرآیند عدم تحقق‌پذیری طرح‌های توسعه شهری با تأکید بر طرح تفصیلی) مهم‌ترین عوامل بوده‌اند. گزاره شماره ۲۶ با علامت دوستاره (***) در عامل شماره سه بالاترین امتیاز را با ۳+ به دست آورده است. بر این اساس متمایز از سایر گروه‌های دیگر بوده است. گزاره شماره ۲۷ نیز در عامل شماره سه امتیاز ۲+ را به خود اختصاص داده است. شرکت‌کنندگان این گروه بر این باور هستند این کمیسیون طی سال‌های گذشته نتوانسته اثر بازدارندگی مناسبی را در خصوص تخلفات ساختمانی داشته باشد و در سیکل معیوبی از نحوه بررسی و اجرا گرفتار شده است. نتایج کلی بررسی عوامل اظهارشده نشان می‌دهد بین نگرش ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات ساختمانی و عدم تملک به موقع کاربری‌های عمومی و بورس‌بازی زمین هم‌بستگی نسبتاً بالایی وجود دارد. در ادامه نتایج جدول شماره ۱۶، گزاره شماره ۲۵ (فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح تفصیلی) با علامت تک‌ستاره (*) مشخص شده است که نشان می‌دهد کمترین تأثیر را در عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی داشته است.

جدول ۹. مؤلفه‌های متمایزکننده گروه سه نسبت به گروه یک و دو

شماره کارت	گویه‌های متمایزکننده	عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
		Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV	Z-score	Q-SV
۲۶	ضعف کمیسیون ماده صد شهرداری‌ها در برخورد با تخلفات	-۱	-۰/۶۱	۱	۰/۲۵	۳	**۱/۶۳
۲۷	عدم تملک به موقع کاربری‌های عمومی	-۲	-۰/۹۱	۱	۰/۳۲	۲	**۱/۵۴
۱۲	بورس‌بازی زمین	۱	۰/۲۸	۱	۰/۳۹	۲	**۱/۳۵
۱۹	عدم حمایت دولت در سطوح مختلف طرح تفصیلی	-۱	-۰/۳۷	-۱	-۰/۲۲	۲	**۱/۱۳
۲۴	دخالت‌های متعدد در نظام شهری و تغییر مسیر طرح تفصیلی	-۱	-۰/۴۸	-۲	-۰/۹۴	۱	۰/۴۵
۱	عدم توان و تراز منفی مالی شهرداری	۲	۱/۰,۳	۳	۱/۷۲	۱	۰/۴۳
۲۸	الگوی نامنظم توزیع فضایی کاربری‌های اراضی	-۳	-۱/۴۷	-۳	-۱/۴۱	۰	-۰/۰۹
۲	فقدان نگرش به جابجایی جمعیت و مهاجرت	۱	۰/۸۵	۲	۰/۸۶	۰	-۰/۱۶

۱۴	عدم وجود نیروی متخصص در شهرداری و دستگاه‌های مدیریت شهری	۰	۰/۳۴	۰	-۰/۱	-۱	-۰/۸۳
۲۰	ناهنجاری تخلفات ساختمانی	۰	۰/۲۷	۱	-۰/۳۶	-۲	-۰/۹۳
۱۶	فقدان مطالعات چشم‌انداز در طرح	۰	-۰/۲۲	۳	۱/۳۱	-۲	*-۱/۰۱
۸	طولانی بودن روند تهیه و تصویب طرح تفصیلی	۲	۱/۱۳	۲	۱/۲۱	-۲	*-۱/۲۴
۲۵	فقدان مدیریت یکپارچه در برنامه‌ریزی شهری و تهیه طرح تفصیلی	-۱	-۰/۶۹	۰	-۰/۱۸	-۳	*-۱/۸۴

اظهارات اجماع برای تعیین اظهارات مورد توافق همه شرکت‌کنندگان مفید است. اجماع، بینشی را در مورد چگونگی درک مشارکت‌کنندگان از مشکلات، بیان منطق خود و قرار دادن مسائل اساسی در زمینه موضوع فراهم می‌کند. این روش به صورت عمدی، افراد با دیدگاه‌های مختلف را درگیر می‌کند تا شکاف اطلاعاتی حیاتی را پر کند. دو گزاره فوق (۱۷) و (۱۸) در بین شرکت‌کنندگان به اجماع تبدیل شده است؛ بنابراین، نتایج بیان می‌کند که دیدگاه‌های ارائه شده به وضوح متمایز هستند. اکثریت قابل توجهی از شرکت‌کنندگان بر روی گزاره شماره ۱۷ (ضعف مشاوران تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر) و گزاره شماره ۱۸ (برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور) به عنوان موانع کلیدی عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی توافق و تأکید داشتند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. گویه‌های اتفاق نظر در بین شرکت‌کنندگان

۱۷- ضعف مشاوران تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر *					
عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
Z	Q	Z	Q	Z	Q
۰	۰/۰۷۱	۰	-۰/۰۰۵	۰	۰/۰۷۹
۱۸- برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور *					
عامل ۱		عامل ۲		عامل ۳	
Z	Q	Z	Q	Z	Q
۰	-۰/۱۰۲	-۱	-۰/۲۵۸	-۱	-۰/۵۱۷

بحث

در حال حاضر، بیشتر متخصصان و صاحب‌نظران در مورد اینکه دقیقاً چه چیزی باعث شکست طرح‌های توسعه شهری می‌شود، اختلاف نظر دارند. بررسی‌های این پژوهش نشان داد که طرح تفصیلی شهر میوان که در سال ۱۳۹۲ ابلاغ شد تا زمان حاضر (۱۴۰۳)، هم به لحاظ آماری و هم به لحاظ فضایی به اهداف خود دست نیافته است. یافته‌های تحقیق حاضر در دیدگاه اول با نتایج (خوشاب و همکاران، ۱۴۰۱)، (صفایی پور و سعیدی، ۱۳۹۴)، (آور و همکاران، ۱۴۰۱) و (بزرا و همکاران، ۲۰۲۰) هم‌جهت است. به طوری که ضعف ساختار مدیریت و عدم سلسه‌مراتب تصمیم‌گیری و اجرا و موازی کاری بین سازمان‌ها، عدم مدیریت یکپارچه و موانع سازمانی را از دلایل کلیدی عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی دانسته‌اند. نتایج دیدگاه دوم با یافته‌های مطالعات (بزرا و همکاران، ۲۰۲۰)، (سالاری پور و همکاران، ۱۴۰۱)، هم‌راستا است. دلایل عدم تحقق طرح تفصیلی ناشی از محدودیت‌های بودجه، مشکلات مالی و تراز منفی شهرداری‌ها می‌باشد. نتایج دیدگاه سوم نیز با یافته‌های (محمد نژاد و همکاران، ۱۳۹۱) همسو می‌باشد. تخلفات ساختمانی به عنوان اولین عامل در عدم تحقق طرح تفصیلی شناسایی شده است. در جمع‌بندی نهایی بیانیه توافق کنشگران نیز با یافته‌های (ین و همکاران، ۲۰۲۳) مطابقت دارد. نتیجه پژوهش فوق نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی از بالا به پایین از جمله عامل کلیدی شکست طرح‌های توسعه شهری می‌باشد. علی‌رغم تفاوت‌های موجود در سه دیدگاه مطرح شده، نشان می‌دهد که هر سه گروه بر عوامل ضعف مشاوران

تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر و برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور به‌عنوان موانع کلیدی تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر مریوان تأکید داشتند. با انجام تجزیه تحلیل نتایج این پژوهش و مقایسه با سایر مطالعات انجام‌شده می‌توان نتیجه گرفت که تمام عوامل ذکرشده سلسله‌مراتب به هم ارتباط پیدا می‌کنند. هدف از مقایسه، برجسته‌سازی و نمایش نوآوری پژوهش است. در این پژوهش روش جدیدی درباره نیاز اطلاعاتی متصدیان و عوامل تدوین طرح‌های توسعه شهری کشف شد که در پژوهش‌های پیشین مشاهده نشده است. دلیلش این است که داده‌های این پژوهش با روش کیو (Q) گردآوری شدند و این روش امکان تولید چنین دانشی را فراهم کرد. این مطالعه ممکن است به کاربرد تئوری‌های مدیریتی فرآیند تهیه و اجرایی سازی طرح تفصیلی در مطالعات برنامه‌ریزی شهری کمک کند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی کامل موضوع عوامل مؤثر عدم تحقق‌پذیری طرح‌های تفصیلی (مورد مطالعه: شهر مریوان) و جنبه‌های مختلف آن باهدف آسیب‌شناسی از نگاه کنشگران دستگاه‌های اجرایی مدیریت شهری با استفاده از روش کیو (Q) پرداخت. هدف پژوهش دوگانه بوده است. اولاً شناسایی مفاهیم دگرگون‌کننده مرتبط با دلایل عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی و ثانیاً شناسایی دیدگاه‌های پیشرو در بین کارشناسان که برای این منظور، روش کیو استفاده است. این روش برای تسهیل تحلیل عوامل عدم تحقق طرح تفصیلی در برنامه‌ریزی شهری شهر مریوان استفاده شده است. مرتب‌سازی کیو به‌صورت جداگانه توسط هر شرکت‌کننده با استفاده از عبارات از پیش تعیین‌شده تشکیل شد. با استفاده از روش کیو، ۳۷ کارشناس که از ۱۵ سازمان و اداره‌های مرتبط با حوزه مدیریت شهری شهر مریوان موردسنجش قرار گرفتند، با پر کردن نظرسنجی کیو، دلایل عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر مریوان را «تصور» کردند که سه عامل اصلی و در نتیجه سه دیدگاه پیشرو تعیین شد. بر اساس سؤال پژوهش و پاسخ به آن از منظر دیدگاه کارشناسان و کنشگران دستگاه‌هایی اجرای مدیریت شهری برابر با ۳۳ گزاره شناسایی شد. علیرغم تفاوت‌های موجود در سه دیدگاه مطرح‌شده در خصوص دلایل عدم تحقق طرح تفصیلی در شهر مریوان هر سه دیدگاه موردنظر دارای ذهنیتی مشترک بودند؛ به‌طوری‌که بر ضعف مشاوران تهیه طرح و عدم توجه به نقش شهر و برنامه‌ریزی متمرکز از بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی کشور به‌عنوان موانع حیاتی و کلیدی عدم تحقق‌پذیری طرح تفصیلی در شهر مریوان اجماع و اتفاق نظر داشتند.

به‌عنوان نتیجه‌گیری پایانی، در این پژوهش اشاره می‌شود که مطالعات انجام‌شده با روش کیو ابزار مهمی در تعیین نظرات و اولویت‌های اجتماعی، هدایت یا حمایت از تحقیقات و روشنگری مدیران و برنامه‌ریزان در ارتقای اثربخشی کارشان می‌باشد. ضرورت استفاده مؤثر از روش کیو نه‌تنها محدود به مشکلات طرح‌های توسعه شهری، بلکه در برنامه‌ریزی منظر شهری و روستایی، اصلاح ساختار اداری و فنی، پیشگیری از سوداگری زمین، حفظ طبیعت، تثبیت کاربری اراضی شهری، توزیع عدالت فضایی کاربری‌ها در چهار پهنه سکونت، فعالیت، مختلط و حفاظت سبز، ارتقاء و افزایش سرانه خدمات اجتماعی، جلوگیری از برهم خوردن آرامش و تزیین حقوق شهروندان، بهره‌برداری مناسب‌تر از شهر، کنترل تحولات کالبدی و نظارت بر ساخت‌وسازها، تعیین نقشه راه دقیقی برای آینده شهر مریوان از دیگر توصیه‌های این پژوهش است؛ بنابراین در راستای تحقیق‌پذیری طرح تفصیلی و رعایت سطوح و سرانه متناسب طرح و ساختار سلسله‌مراتب دسترسی نظام خدمات عمومی به لحاظ عملکرد و رسیدن به اهداف توسعه پایدار شهری با توجه به نتایج این پژوهش برای کاهش شدت روند حاکم بر نحوه اجرای طرح تفصیلی و یا توقف آن، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱) ایجاد نظام اجرایی و یکپارچه‌سازی مدیریت شهری؛

- ۲) تمرکز بر فرآیند برنامه‌ریزی و توسعه شهری یکپارچه با تکیه بر رویکرد سیستمی؛
- ۳) تهیه طرح تفصیلی توسط مهندسين مشاور بومی جهت بهره‌گیری از روش‌های متعدد مطالعات میدانی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و نیازسنجی بر اساس ویژگی‌های جغرافیایی منطقه مورد مطالعه؛
- ۴) تغییر نظام درآمدی شهرداری و تمرکز مدیریت بر بهینه‌سازی منابع مالی و قابل‌دستیابی در زمان‌های مختلف؛
- ۵) اجرای دقیق آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و ضوابط مربوطه و اصلاح شیوه برخورد با تخلفات ساختمانی در کمیسیون ماده ۱۰۰.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نماید.

منابع

- ابراهیمی بوزانی، مهدی و زمانی جوهرستانی، اعظم. (۱۴۰۰). تحلیلی بر وضعیت تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی کاربری اراضی طرح جامع شهر ملایر. فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۲(۳)، ۱۱۵-۱۳۲. [Doi: 10.30473/grup.2021.8659](https://doi.org/10.30473/grup.2021.8659)
- آور، محمد؛ موغلی، مرضیه و عقیقی، محمدابراهیم. (۱۴۰۱). تبیین نقش عوامل مؤثر بر عدم تحقق اهداف طرح توسعه شهری (مطالعه موردی: شهر لمران). جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۱(۴۲)، ۲۴-۳۹. [Dir: 20.1001.1.20087845.1401.11.42.2.1](https://doi.org/10.1001.1.20087845.1401.11.42.2.1)
- پیریان کلات، امید؛ شکور، علی، راستی فرد، سمیه و تیموری، سمانه. (۱۴۰۲). تحلیل الگوی پراکندگی خدمات عمومی بر مبنای رویکرد عدالت فضایی مطالعه موردی: شهر چهرم. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۳(۱)، ۱۱۳-۱۳۴. [Doi: 10.30488/gps.2022.347408.3553](https://doi.org/10.30488/gps.2022.347408.3553)
- خوشاب، علی؛ خاکپور، براتعلی و علائی، ریحانه. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری از فرآیند تهیه تا اجرا با تأکید بر طرح جامع و تفصیلی شهر مشهد. جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۹(۳)، ۱۹۵-۲۱۶. [Doi: 10.22067/jgsd.2022.44455.0](https://doi.org/10.22067/jgsd.2022.44455.0)
- رضاپور گتایی، کورش؛ عزت پناه، بختیار و بیگ بابایی، بشیر. (۱۴۰۲). ارزیابی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های شهر هوشمند در تناسب بافت معاصر شهرهای ایران مطالعه موردی: شهر بابل. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۳(۲)، ۷۱-۹۰. [Doi: 10.30488/gps.2023.375355.3602](https://doi.org/10.30488/gps.2023.375355.3602)
- زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۸). برنامه‌ریزی شهرهای جدید. چاپ دهم. تهران: انتشارات سمت.
- سالاری پور، علی‌اکبر؛ علیزاده جورکویه، فرنگیس و طالب ولی اله، نرگس. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل عدم تحقق‌پذیری طرح‌های جامع در شهرهای کوچک (مطالعه موردی: شهرهای سنگر، خشکبیجار و شفت). باغ نظر، ۱۹(۱۱۰)، ۵-۲۰. [Doi: 10.22034/bagh.2022.277088.4831](https://doi.org/10.22034/bagh.2022.277088.4831)
- سرخیلی، الناز؛ سالاری، محمد و صفوی سهی، مریم. (۱۳۹۷). تحلیلی بر نقش تخلفات ساختمانی در ناکامی طرح‌های توسعه شهری کلان‌شهر تهران. باغ نظر، ۱۴(۵۱)، ۵-۲۰.

صفایی پور، مسعود و سعیدی، جعفر. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر در ناکارآمدی طرح‌های توسعه شهری ایران. *مطالعات مدیریت شهری*، ۷(۲۲)، ۱۱-۳۰.

عسکری، علی؛ رازانی، اسد و درخشانی، پدram. (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری: سیستم‌ها و مدل‌ها. همدان: انتشارات نور علم.

عمران و پژوهش. (۱۳۹۲). مطالعات طرح تجدیدنظر طرح تفصیلی شهر مریوان.

مجتهد زاده، غلامحسین. (۱۳۸۳). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی شهری. چاپ پنجم. تهران: انتشارات پیام نور.

محمد نژاد، علی؛ لشگری، علی‌اصغر و سلیمانی، منصور. (۱۳۹۱). ارزیابی تحقق‌پذیری کاربری زمین در طرح‌های توسعه شهری

(مطالعه مورد: طرح تفصیلی منطقه ۲۲ تهران). *پژوهش‌های دانش زمین*، ۳(۴)، ۹۴-۱۱۰. Doi:

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088299.1391.3.4.7.6>

مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران.

مشهدی زاده دهقانی، ناصر. (۱۳۸۹). *تحلیلی از ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران*. چاپ نهم. تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.

معظمی گودرزی؛ حدیثه و توکلان، علی. (۱۴۰۲). سیاست‌گذاری کارآمدی طرح‌های تفصیلی با تأکید بر زیست‌پذیری (نمونه موردی:

منطقه یک کلان‌شهر تهران). *سیاست‌گذاری شهری و منطقه‌ای*، ۷(۲)، ۵۳-۳۴.

مهدی زاده، جواد (۱۳۸۵). *برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری*. چاپ چهارم. تهران: انتشارات آرمانشهر.

References

- Baptiste, L. J. (2010). *Process use across evaluation approaches: An application of Q methodology in program evaluation*. Kent State University. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=kent1271093193
- Belsky, E. S., DuBroff, N., McCue, D., Harris, C., McCartney, S., & Molinsky, J. (2013). Advancing inclusive and sustainable urban development: Correcting planning failures and connecting communities to capital. *Joint Center for Housing Studies of Harvard University*: Cambridge, MA, USA. 1-113.
- Bezerra, B. S., dos Santos, A. L. L., & Delmonico, D. V. (2020). Unfolding barriers for urban mobility plan in small and medium municipalities—A case study in Brazil. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 132, 808-822. <https://doi.org/10.1016/j.tra.2019.12.006>
- County, N. C. (2014). The project on integrated urban development master plan for the City of Nairobi in the Republic of Kenya. Nairobi City County Nairobi: *Nairobi City County*, 1-120.
- croese, S., Robinson, J., Amedzro, K. K., Harrison, P., Kombe, W., Mwathunga, E., & Owusu, G. (2023). Persistent, pragmatic and prolific: Urban master planning in Accra, Dar es Salaam and Lilongwe. *Land Use Policy*, 133, 106832. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2023.106832>
- Damio, S. M. (2016). Q methodology: An overview and steps to implementation. *Asian Journal of University Education*, 12(1), 105.
- Falanga, R. (2019). Measuring citizen participation in urban regeneration: A reflection on the construction of the participation index for the Bip/Zip programme in Lisbon. *Urban Development Issues*, 62, 47-60. DOI: 10.2478/udi-2019-0009
- Gao, M., Chen, B., Xu, Y., & Li, D. (2023). Heterogeneous impacts of global land urbanization on land-use structure from economic and technological perspectives. *Ecological Indicators*, 147, 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2023.109955>
- Gavsker, K. K. (2023). Urban growth, changing relationship between biophysical factors and surface thermal characteristics: A geospatial analysis of Agra city, India. *Sustainable Cities and Society*, 94, 104542. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104542>
- Haghani, M., Sabri, S., De Gruyter, C., Ardeshiri, A., Shahhoseini, Z., Sanchez, T. W., & Acuto, M. (2023). The landscape and evolution of urban planning science. *Cities*, 136, 104261, 1-24. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104261>

- Herrington, N., & Coogan, J. (2011). Q methodology: an overview. *Research in Teacher Education*, 1(2), 24-28. <https://doi.org/10.15123/ucl.8604v>
- Kitur, R. C. (2019). *Barriers to implementing urban plans in Kenya*. Walden University, 1-195. <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/7233>
- Peter, L. L., & Yang, Y. (2019). Urban planning historical review of master plans and the way towards a sustainable city: Dar es Salaam, Tanzania. *Frontiers of Architectural Research*, 8(3), 359-377. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2019.01.008>
- Wang, Z., Llin, L., zhang, B., xu, H., xue, j., fu, Y., Zeng, Y., & Li, F. (2023). Sustainable urban development based on an adaptive cycle model: A coupled social and ecological land use development model. *Ecological Indicators*, 154. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2023.110666>
- Yin, C., Xiao, J., & Qian, X. (2023). Understanding urban planning failure in China: Identifying practitioners' perspectives using Q methodology. *Cities*, 134, 104193. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104193>
- Askari, Ali, Razani, Asad, Derakhshani, Pedram (2012) Urban land use planning: systems and models. Hamadan: *Noor Alam Publications*. [In Persian]
- Avar, M., Mogholi, M., & Afifi, M. (2022). Explain the Role of Effective Factors on the Failure to Achieve the Goals of the Urban Development Plan (Case Study: Lemzan City). *Geography and Environmental Studies*, 11(42), 24-39. [In Persian]
- Ebrahimi Boozani, M., & Zamani, A. (2021). An Analysis of the Feasibility of Land use Planning in the Malayer Master Plan. *Journal of Urban Ecology Researches*, 12(24), 115-132. [Doi: 10.30473/grup.2021.8659](https://doi.org/10.30473/grup.2021.8659). [In Persian]
- khoshab, A., Khakpour, B., & Alaei, R. (2022). Pathology of Urban Development Plans from Preparation to Implementation with an Emphasis on the Comprehensive and Detailed Plan of Mashhad City. *Geography and Urban Space Development*, 9(3), 195-216. [Doi: 10.22067/jgusd.2022.44455.0](https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.44455.0) [In Persian]
- Markaz Amar Iran, (2015). General population and housing census of Iran. [In Persian]
- Mashhadizadeh Dehaqani, N. (2009). *An analysis of urban planning features in Iran. Ninth edition*. Tehran: Publications of Iran University of Science and Technology. [In Persian]
- Mehdizadeh, J. (2015). *Strategic planning of urban development*. Fourth edition. Tehran: Armanshahr Publications. [In Persian]
- Moazzami Goudarzi, H., & Tavakolan, A. (2023). Policy-making about the efficiency of detailed plans with an emphasis on livability Case Study: District 1 of Tehran). *Journal of Urban and Regional Policy*, (7), 34-53. [In Persian]
- Mohammadnezhad., A., & Sileimani, M. (2012). Assessment of land use implementation in city development plans (case study: detail plan of district 22, Tehran). *Researches in Earth Sciences*, 3(4), 94-110. [Doi: https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088299.1391.3.4.7.6](https://dorl.net/dor/20.1001.1.20088299.1391.3.4.7.6) [In Persian]
- Omran & Pajohesh. (2012). Studies on the revision of the detailed plan of Marivan city. [In Persian].
- Piryan Kalat, O., Shakoor, A., Rasti fard, S., & Teymoori, S. (2023). Analysis of Public Service Dispersion Pattern Based on Spatial Justice Approach the Case Study of Jahrom City. *Geographical Planning of Space*, 13(1), 113-134. [Doi: 10.30488/gps.2022.347408.3553](https://doi.org/10.30488/gps.2022.347408.3553) [In Persian]
- Rezapourgatabi, K., ezatpanah, B., & Beyghbabaie, B. (2023). Assessing the Feasibility of Smart City Indicators in the Contemporary Context of Iranian Cities the Case study of Babol City. *Geographical Planning of Space*, 13(2), 71-90. [Doi: 10.30488/gps.2023.375355.3602](https://doi.org/10.30488/gps.2023.375355.3602) [In Persian]
- Safae pour, M., & Saeedi, J. (2015). Investigation of effective factors in the inefficiency of urban development plans in Iran. *Urban Management Studies*, (22), 12-30. [In Persian]
- Salaripour, A., Alizadeh jorkouyeh, F., & Taleb vali alah, N. (2022). Analysis of Non-Feasibility Factors of Master Plans for Small Cities (Case Study: Sangar Khoshkebijar City-Shaft City in Guilan Province). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 19(110), 5-20. [Doi: 10.22034/bagh.2022.277088.4831](https://doi.org/10.22034/bagh.2022.277088.4831) [In Persian]

- Sarkheili, E., Salari, M., & Safavi Sohi, M. (2018). Analyzing the Role of Constructional Violations in the Failure of Urban Development Plans of the Tehran Metropolis. *Journal of Bagh-e Nazar*, 14(51), 5-20. [In Persian]
- Ziari, K (2010). *Planning new cities*. Tehran: samt Publications. [In Persian]

